

Foto: Elisabeth Edén

INTERVJU. Lars Erik Rutqvist har en gedigen karriär som kliniker, forskare och chef inom onkologi bakom sig. Men han lämnade sjukvården och började som koncernansvarig för vetenskapliga frågor på Swedish Match. Nu försvarar han snuset på arbetstid.

TEXT: SARA GUNNARSDOTTER

»Avlönad men inte köpt«

Är snus en hälsofarlig tobaksprodukt som till varje pris bör undvikas, inte minst för att det kan fungera som inkörsport till cigarettrökning? Eller är snus i jämförelse med cigaretter ganska harmlöst för hälsan och ett lämpligt alternativ för dem som vill sluta röka?

Debatten har böljat fram och tillbaka de senaste åren med vetenskapliga rön som stödjer än den ena sidan, än den andra. Lars Erik Rutqvist, specialist i onkologi och koncernansvarig för vetenskapliga frågor på Swedish Match sedan i juni förra året, tog ställning redan för flera år sedan. Enligt honom räddar snus livet på före detta cigarettrökare som annars riskerar att dö i rökningssjukdom.

Trots att Lars Erik Rutqvist alltså även tidigare varit engagerad i debatten om snusets inverkan på hälsan, i sig och i förhållande till cigarettrökning, har han under sitt första år på Swedish Match blivit förvånad över polariseringen i åsikter på området.

– Det finns en handfull personer som är väldigt ideologiskt färgade i sitt engage-

mang mot tobak. Att bedriva ett kraftfullt arbete mot rökning har jag stor respekt för och stödjer, för vi vet ju sedan 25 – 30 år att rökning är den viktigaste orsaken till ohälsa som man kan förebygga.

– Problemet är att den här gruppen drar all tobak över en kam och säger att all tobak är skadlig, att all tobak bör utrotas.

Lars Erik Rutqvist säger att antitobaksförespråkarna kas-

tar ut barnet med badvattnet.

– Det primära måste ju vara att bekämpa och förebygga alla de sjukdomar som rökningen orsakar. Om folk sedan använder snus eller någon annan produkt som är vanebildande är inte så intressant, det tycker jag mer är en moralisk fråga.

Även Lars Erik Rutqvist menar emellertid att det är eftersträvarnsvärt med en helt tobaksfri värld, men konsta-

terar att det inte är ett realistiskt scenario.

– Det är den situationen vi måste hantera på ett pragmatiskt sätt.

Enligt Lars Erik Rutqvist är snusets största förtjänst dess potential som rökavvänningsmedel och rökersättningsmedel.

– Vi vet att rökning orsakar en mängd ohälsa, framförallt cancer och hjärt-kärlsjukdom. I Sverige finns mer än en miljon rökare, och på något sätt måste vi försöka få dem att sluta.

– Och kan de inte göra det av egen kraft så kan man ge dem hjälp i form av läkemedel, nikotinersättningsmedel i form av plåster eller tuggummi.

Men Lars Erik Rutqvist hävdar att de preparaten är föga effektiva.

– Åtta av tio börjar röka igen, och det är inget bra. Trots att läkemedelsindustrin hållit på och produktutvecklat i många år så blir inte nikotinersättningsmedlen bättre än så här. Det är alltså inget som på ett avgörande sätt påverkar prevalensen rökare i befolkningen.

Budskapen om snus varierar.

Enligt Lars Erik Rutqvist är det helt uppenbart att det är snuset som ligger bakom de relativt låga siffrorna beträffande rökvanor i Sverige.
»Jag har så svårt att förstå dem som säger att det inte är vetenskapligt bevisat.«

Foto: Elisabeth Edén

Och enligt Lars Erik Rutqvist är det här det svenska snuset kommer in i bilden.

– Plåster och tuggummi är väldigt dåliga på att avge nikotin medan däremot snus har en nikotinfri sättning som liknar cigaretter. Det är den viktigaste förklaringen till att snus fungerar så bra som rökarsättning.

– Men snus är inte ett helt harmlöst medel i och med att det innehåller nikotin. Till exempel ska ju gravida, eller människor med kärlförträngningar, inte använda nikotin i någon form. Men i förhållande till rökning är den vetenskapliga världen i dag helt överens om att det är dramatiska riskskillnader.

FAKTA Inga cigaretter på Swedish Match

Vinsten på egna produkter utgörs till 50 procent av den på snus.

Cigarrer står för 24 procent av vinsten, pipetobak för 8 procent och tuggtobak för 10 procent. Resten av vinsten kommer från tändstickor och tändare.

Företaget är också en stor distributör av sina konkurrenters tobaksprodukter, bland annat cigaretter.

Och det intressanta som jag har lärt mig under mitt år på Swedish Match är att detta vet inte svenska folket, och inte läkarkåren heller.

Men räcker det då att snuset i relation till cigarettrökning kan anses som en beskedlig drog?

– Om vi hade samma rökvanor här som i övriga Europa och snuset skulle vara ett njutningsmedel som adderades till det, då skulle det ju bli ett nettotillskott och då vore det problematiskt. Men snus som det används i Sverige är inte en inkörsport till rökning utan en port därifrån. Alla svenskar har väl någon i sin familj eller omgivning som har lyckats sluta röka med hjälp av snus. Så att säga att det inte fungerar är helt enkelt inte trovärdigt.

– Och med de här komponenterna – rökarsättning och den relativa harmlösheten – tycker inte jag att det är något problem att ställa sig positiv till snus ur folkhälso-synpunkt. Fler och fler i forskarvärlden börjar inse detta.

Men Lars Erik Rutqvist har inte fått stå oemotsagd i snusfrågan, hans uppsåt har också ifrågasatts. Till exempel antog överläkaren Gunil-

la Bolinder i Läkartidningen att Lars Erik Rutqvist i stort sett köpts av Swedish Match för att säkerställa nyrekrytering av tobaks-konsumenterna (LT nr 11/2007 sidan 879). Men Lars Erik Rutqvist menar att det han säger vilar på vetenskap och övertygelse och att hans arbetsgivare inte givit några specifika direktiv om hur han ska uttala sig.

– Swedish Match tillverkar inte cigaretter. Det är en viktig aspekt på det här företaget och var helt nödvändigt för att jag överhuvudtaget skulle överväga att jobba här. Snus är det stora inom koncernen, sedan tillverkar man även cigarrer och pipetobak. Det är en ganska liten verksamhet, men jag tycker att det är förkastligt, det är ju rökobak. Det är något man borde sluta upp med och det säger jag också, även internt.

Lars Erik Rutqvist vill också poängtera att lönen i Swedish Match ligger på samma nivå som för en tjänst i läkemedelsindustrin.

– Jag känner mig inte

mer köpt nu än vad jag kände mig som landstingsanställd, då hade jag också en jättebra lön. I landstinget fick jag

dessutom inte säga vad jag ville utan skulle följa en viss policy; till exempel försvara orimliga väntetider till cancerbehandling som jag själv tyckte var helt oacceptabla.

Här får jag säga precis vad jag vill. Så ur den aspekten var det etiskt mer problematiskt att vara klinikchef i landstinget än att jobba på Swedish Match.

Men hur kunde Lars Erik Rutqvist då bli förvånad över debattens tongångar? Hans förklaring är att han själv nog inte haft tillräcklig tyngd i frågan tidigare.

– Man har nog uppfattat mig som en onkolog som hållit på med bröstcancer och bara varit inne lite grann och pratat om tobak. Det är först nu sedan jag tog steget över till Swedish Match som de förstår att jag faktiskt menade allvar med vad jag sa.

Sara Gunnarsdotter

En onkologs väg till ett tobaksbolag

Lars Erik Rutqvist saknar kontakten med patienterna. Men sjukvården längtar han inte tillbaka till.

Det var för ett drygt år sedan som Lars Erik Rutqvist lämnade sin tjänst på onkologkliniken på Huddinge sjukhus. Då hade nyligen Huddinge Universitetssjukhus och Karolinska sjukhuset fusionerats till det jättestora Karolinska universitetssjukhuset. En sammanslagning som Lars Erik Rutqvist trott på och varit entusiastisk inför.

– Jag hade under mina år på Huddinge sett vilken enorm kraft och framåtanda som fanns där. Det var spännande att det skulle giftas samman

Foto: Elisabeth Edén

»Det handlar om att ge människor en chans att undgå cancer«, säger Lars Erik Rutqvist.

med Karolinskas stora resurser, säger han.

Lars Erik Rutqvist sökte

tjänsten som verksamhetschef för den gemensamma onkologkliniken. Och han var

ganska säker på att få den. Men diskussioner med sjukhusledningen gjorde honom besviken.

– Jag trodde att allt det positiva från det ena stället skulle giftas ihop med det positiva från det andra stället men fick förstå att det skulle bli tvärtom; det som jag uppfattade som negativt var det som skulle gälla.

Det negativa var, enligt Lars Erik Rutqvist, en föråldrad ledarskapsfilosofi.

– Det skulle inte gå att göra något bra utifrån de förutsättningarna.

Så Lars Erik Rutqvist valde att inte bara dra tillbaka sin ansökan om att få bli verk-

samhetschef utan även lämna verksamheten helt och hållet.

– Jag tyckte att jag hade kommit till vägs ände och trodde inte jag skulle kunna vara framgångsrik i den organisationen.

Efter några erbjudanden från läkemedelsindustrin och från andra universitet kom så erbjudandet från Swedish Match om att bli ansvarig för vetenskapliga frågor inom bolaget.

– Det var något väldigt anorlunda, men egentligen handlar det här jobbet om precis samma sak som det jag jobbat med under hela min yrkeskarriär; att ge männi-

Slutade själv röka med hjälp av snus

Lars Erik Rutqvist är själv ett exempel på en före detta rökare som lagt av med hjälp av snus.

– Det var i början på 1980-talet och jag tyckte det var lite olämpligt att jag som onkolog rökte.

Lars Erik Rutqvist provade nikotintug-gummi och nikotin-plåster utan framgång.

Då föreslog hans hustru snus.

– Jag tyckte snus var något äckligt och ville inte prova men hon sa att det fanns portions-förpackningar.

Och efter att ha åttlytt hus-truns råd kunde Lars Erik Rutqvist sluta röka med hjälp av snus.

– I dag använder jag snus av och till men jag har inte rökt på 25 år!

skor en möjlighet att undvika att dö i cancer.

Så Lars Erik Rutqvist tackade ja till att följa och bevaka vetenskapen när det gäller

snus och andra rökfria produkter för Swedish Matches räkning. Bolaget bedriver även egen produktkontroll och -utveckling som Lars Erik

Rutqvist deltar i och har synpunkter på.

– Jag är ansvarig för bolaget internationellt och träffar många kolleger på konferenser och möten världen över.

Den största förändringen i och med övergången till Swedish Match har för Lars Erik Rutqvist varit att inte träffa patienter.

– Det är det jag saknar mest från det kliniska arbetet. Det är ju de som gör det jobbet meningsfullt. Men sjukvården saknar jag inte!

Sara Gunnarsdotter

Swedish Match har sedan tidigare en svensk onkolog anställd, Freddi Lewin. Han har i stort sett samma arbetsuppgifter som Lars Erik Rutqvist men inom bolagets Nordeuropadivision.

Morgonluft för starta eget-planer

Ovanligt många vill gå Läkarförbundets starta eget-kurs i år. Men alla vågar inte stå för sina planer inför arbetsgivaren.

Starta eget-kursen har inte hållits sedan 2002, men i år ges den vid tre tillfällen på grund av efterfrågan. Intresset beror nog på att det händer mycket i landstingen just nu, tror Cecilia Curtelius Larsson och Anna Lindvall, jurister på Läkarförbundet. De arrangerar kursen tillsammans med en revisionsbyrå.

– Intresset bland läkare att starta eget är jättestort. Från 2002 till och med förra året har det varit omöjligt. Nu vädrar man morgonluft, säger Anna Lindvall.

En önskan om att få styra själv och att slippa ha landstingen som arbetsgivare tror hon också bidrar.

Läkartidningen tittade in när kursen hölls på ett hotell i Stockholm förra veckan. Den geografiska spridningen bland de omkring 40 deltagarna speglar möjligen landstingens privatiseringsplaner. Hälften kom från Stock-

Revisorn Stefan Norell reder ut för- och nackdelar med olika bolagsformer för Agneta von Zweigbergk (andra från vänster) och hennes kurskamrater.

Foto: Urban Orzolek

holmsområdet. Övriga kom främst från Uppsala, Göteborg och Skåne och några från Örebro, Östergötland, Sörmland och Halland.

Flera ville dock inte låta sig intervjuas med namn, av rädsla för vad arbetsgivaren skulle tycka. Några hade tidigare arbetat extra som hyrlä-

kare och »fått uppsträckning» av sin chef för det.

– Om man då antyder att man vill starta eget blir det nog effekter av det, skulle jag tro, sa en deltagare.

– Man säger inte att man varit här för det är illojal verksamhet, sa en annan.

Kursen vänder sig i första

hand till den som vill bli privatläkare på heltid, och syftet är att ge en bild av vad man bör tänka på. Den tar upp bland annat olika företagsformer, skatterätt, försäkringsfrågor, nationella taxan, vårdavtal och hur det är att bli utsatt för upphandling.

Den tar däremot inte upp ➔

arbetsgivarfrågor, så den som till exempel funderar på att ta ansvar för en avknoppad verksamhet och ha en grupp anställda hör inte till målgruppen. Många av deltagarna hade redan ett eget företag i någon form.

Annika Sörensen, allmänläkare från Lund, slutade arbeta som distriktsläkare i våras och startade ett handelsbolag.

– Jag har fått lite hjälp från en ny-företagargen- organisation och ville komplettera med den här kursen för att se vad som gäller specifikt för läkare och se till att jag inte har missat något.

– Min affärsidé är att sälja fördjupad friskvård till företag för att deras anställda ska få hjälp till ett friskt liv. Jag tror det finns en stor potential.

Nu bygger hon upp företaget varvat med arbete som hyrläkare.

– Alla säger att det tar mycket tid att komma igång, och det stämmer. Men det här har varit en av de roligaste perioderna i mitt liv. Man träffar mycket folk och man styr sig själv. Men det är ekonomiskt tufft.

Ingemar Nordblom är radiolog

på Lasarettet i Ystad men har också en enskild firma. Han tar extraknäck som radiolog för beman- ningsföretag och för Prak- tikertjänst

och så ordnar han choklad- och dryckesprovningar. Nu funderar på om han i stället ska bilda ett aktiebolag för att så småningom jobba heltid på olika röntgenavdelningar och med teleradiologiuppdrag. Hur det blir med den saken beror bland annat på hur radiologin i Skåne förändras.

– Om det blir en gemensam röntgenavdelning för Region Skåne får man minskade möj- ligheter att påverka själv, och då kan jag överväga det.

Agneta von Zweigbergk, pri- vatpraktiserande gynekolog på en grupp- mottagning som har vård- avtal med landstinget i Stockholm.

– Jag har varit egen företagare i tio år och vill uppdatera mig. Jag har nyligen gått över från enskild firma till aktiebo- lagsform. Övergången är krånglig, och man vill undvika

Ingemar Nordblom

Agneta von Zweigbergk

alla fallgropar. Jag har fått hem en tjock bok men vem orkar läsa den från pärm till pärm.

Leif Markusson hade rest upp från Karlskrona. Han är spe- cialist i kirur- gi och urologi men har de senaste 15 åren varit marinläkare och är redan som 60-åring nybliven pen- sionär. Med pension i bot- ten blir det egna företagandet inte så riskfyllt, mer som »grädd på moset«. Nu funde- rar han på att starta aktiebo- lag tillsammans med sin fru som är sjukgymnast.

– Det jag har jobbat med är i princip allmänläkararbete, och det är det jag har tänkt fortsätta med. Jag har gjort vissa inhopp som stafettläkare, och sedan i februari har jag va- rit stafettläkare på halvtid.

Som stafettläkare har han hittills varit anställd av ett be- manningsföretag. Nu vill han göra samma sak, fast i eget bo- lag. Det ger vissa möjligheter, till exempel att gå kurser, och det ska bli spännande att star- ta eget, tycker han.

– Man är friare än i en an- ställningsform, och det känns stimulerande.

Kursen ges härnäst i no- vember och sedan i maj 2008.

Elisabet Ohlin

Leif Markusson

Apoteket nekar till att lämna uppgifter till Konkurrensverket

Apoteket sa förra veckan nej till att svara utförligt på de detalje- rade frågor som Konkurrensver- ket ställt angående bolagets framtida åtgärder inför avveck- lingen av apoteksmonopolet, se LT nr 34. Apotekets VD Stefan Carlsson säger att uppgifterna är känsliga att lämna ut inför framtida konkurrenter. Bolaget svarar att eftersom Konkurrens- verkets frågor inte föranletts av misstankar om överträdelse av Konkurrenslagen utan motive- ras av verkets eventuella regel- ändringar för att undanröja hin- der för en öppen apoteksmark- nad, behöver inte uppgifterna lämnas ut. Apoteket menar att verkets utredningsbefogenheter är kopplade till Konkurrensla- gen, och därför har uppdraget att lämna förslag på regeländ- ringar inget stöd där.

Kritiserad landstingsdirektör i Västmanland slutar

Trots att det varit känt sedan i våras att Jan Brithon slutar som landstingsdirektör när hans för- ordnande går ut till årsskiftet är det först nu sökandet efter en efterträdare påbörjas på allvar.

Inge Eriksson, ordförande i Västmanlands läkarförening, som tidigare krävt Jan Brithons avgång, vill tona ner den kritik mot honom som lokalförening- en tidigare kommit med.

– Det vi främst varit kritiska till är ledningsstrukturen och bristen på ledarskap, då har Jan Brithon lite orättvist kommit i fokus.

Men lokalföreningen är alltså fortsatt kritisk. Nu gäller kritiken främst rekryteringsprocessen.

– Först nu har man kommit i gång med att upphandla en re- kryteringsfirma. Sedan ska man utarbeta en kravprofil. Det kom- mer att ta ett bra tag innan vi har en ny landstingsdirektör.

Landstingsrådet Magnus Ed- lund (m) håller med om att det nog inte kan komma en efter- trädare till Jan Brithon redan vid årsskiftet.

Men han värjer sig samtidigt mot kritiken och menar att man visst satt i gång tidigare.

– Vi försökte göra en för- enkad upphandling men fick nej på det, det är därför det ta- git extra tid, säger han och fort- sätter lite ursäktande:

– Vi har inte rekryterat någon ny direktör på tio år, kanske är vi lite ringrostiga.

Sara Gunnarsdotter

NÅGRA FRÅGOR TILL STEFAN NORELL, AUKTORISERAD REVISOR, SOM FÖRELÄSER OM STARTA EGET-FRÅGOR

Vad frågar läkare dig oftast om?

– Det handlar ofta om det som tangerar det privata, vad som är avdragsgillt. Men det är kanske inte de väsentligas- te frågorna.

Vad svarar du?

– Man ska akta sig för att konstruera situationer där man försöker få avdrag för privata kostnader. Många sä- ger då »men alla andra gör ju så«. Men vid riktade skatte-

kontroller av läkare och sjuk- gymnaster har många fastnat i garnet (se artikel i Läkartid- ningen nr 10/2006).

Bästa råden?

– De borde hellre titta på affärsidén och fundera på vad de ska syssla med och fo- kusera mer på intäkter än på avdrag.

– Man ska också tänka på vad det får för konsekvenser

för familjen att man blir egen företagare. Det är ett stort steg. Och att bli arbetsgivare är ett väldigt stort steg.

– Som företagare ska man se till att ha en god rådgivare för att undvika situationer där man trampar snett i re- gelverket. Det behöver inte vara en revisor. Det kan vara en skattejurist eller en redo- visningskonsult.